

Непэ — адыгэхэм я Маф!

тызэкъотмэ — тыльэш!

1923-рэ ильесым
пъэтхапэм
къыщегъэжъагъэу къыдэкъы

№ 172 (22621)

2022-рэ ильес

Гъубдж

Юныгъом и 20

осэ гъэнэфагъэ ииэп
къыхэтутыгъэхэр ыки
нэмыйк къэбархэр тисайт
ижъугъотэштых
WWW.ADYGVOICE.RU

6+

Адыгэ Республикаем и Правительствэ иғъэзет

134

Мэфэкъим зэрепхых

Адыгэхэм я Мафэ 2014-рэ ильесым щегъэжъа-
гъэу дунаим щыпсэурэ тильэпкъэгъухэм зэкІэми
хагъэунэфыкы.

Тильэпкъ ищиIэкІэ-псэукІэ, икультурэ, иха-
бзэхэм афэгъэхъыгъэу зэкъош республикэхэм,
Адыгеим, Къэбэртэе-Бэлъкъарым, Къэрэ-
щэе-Щэрджэсым, ИэкІыбым щыпсэухэрэри

къытхэтхэу гъэзет къыдэкIыгъохэр дгъэхъа-
зырхэу тихабзэ. Мы мафэри блэдгъэкIыгъэп.
Лъэпкъым къырыкIуагъэм щыщ пычыгъохэм,
итарихъ, гъэхъагъэхэр зиIэ цIифхэм ащыщхэм
ягугъу къышъуфтэши.

Мэфэкъим фэгъэхъыгъэ тхыгъэхэр я 3 — 7-рэ
нэкIубгъохэм арыт.

Гъогу километрэ 40-м ехъу зэтырагъэпсыхъагъ

Адыгеим икъоджэ псэупIэхэм апхырыкыре пьогухэр зэтегъэпсыхъэгъэнхэр республикэм ипащхэм пшъэрыль шъхьаэу зыфагъэуцужыхэрэм ащыщ. Лъэпкъ проектэу «Щынэгъончъе ыки шэпхъэшүхэм адиштэрэ пьогухэр» зыфиорэм игъецэкъэн къыдыхэлтыагъэу мы аужыре ильеси 3-м шольырым икъоджэ 19-мэ якIурэ пьогухэр федеральнэ шапхъэхэм адиштэу агъецэкъэжыгъэх.

Мы ильесир пштэмэ, къутырхэу Гавердов-
скэм, Косиновым, Мокроназоровым, посел-
кхэу Тимиразевымэ Заревомэр, къуджэхуу
Блащэпсынэрэ Хъакурынэхъаблэрэ якIолэрэ
гъогу километрэ 9 агъэкъэжыгъ.

Мы псэуалъэхэм зэкъэми асфальт аты-
ральхъагъ, гъогу лулэхэр, автотранспортыр
къызыцыуцуру чыпIэхэр зэтырагъэпсыхъа-
гъэх, гъогу тамыгъакхэр ашагъэуцугъэх,
нэмыйк юфшэнхэр ащыкIуагъэх.

Мы пьогухэм язэтегъэпсыхъан цыфхэмкээ
мэхъанэшко иI, сыда пIомэ ахэмкээ транс-
портыр гүнэгъу псэупIэхэм, район гупчэхэм
якуаллэ.

2019-рэ ильесым щегъэжъагъэу лъэпкъ
проектэу «Щынэгъончъе ыки шэпхъэшүхэм
адиштэрэ пьогухэр» зыфиорэм ишуагъэкъэ
Адыгеим икъоджэ псэупIэхэм якIурэ гъогу
километрэ 40-м ехъу агъецэкъэжыгъ.

Адыгэявтодорым ипащу Алексей Кореш-
киным къизэриуагъэмкээ, гуххэлъэу щыэм
ыпэ итхэу республикэм юфшэнхэр щизэ-
шуюхых.

(Тикорр.).

Урысыем ибыракъ ща Гэтыгъ

Іофхабзэм хэлэжьагъэх кэлэдэс ныбжыкъэхэр ыкли нахыжьхэр, джащ фэду Афган заом иветеранхэр, Украинэм щыкъорэ дээз хэушхъафыкыгъэ операцием дезыгъаштэхэрэр.

Ильэс 20-кэ узэклээбэжьмэ,

Геническэ дэт паркым зы чыгу гектар къыхагъэки, мыш щыпсэурэ цыфхэр, льэкэ зиэхэр яэпынэгъухэу саугъэтэрэ Александр Невскэм ичилс цыкүре къызэуяхыгъэх.

Непэ Геническэ пштэмэ,

Къалэу Геническэ дэт Афган щытхъум ипарк мэфэкі шыкъэм тетэу льэпкъхэр зэфэцгъэнхэм, ти Хэгъэгу итарихъ къэухъумэгъэним ыкли тицыиф льэпкъхэм ягушхъэбанингъэ зыкъегъээтыгъэним афэш Урысые Федерацием ибыракъ ща Гэтыгъ.

Афганистан иветеранхэм я Союз нэбгырэ 70-рэ фэдэс хэт. Организацием АР-м йовшэнымкэ ыкли социалнэ хэхъонигъэмкэ и Министерствэ, Адыгэ шьольыр общественнэ организацие «Боевое братство» зыфиорэм зэпхыныгъэ адьри.

Афганистан иветеранхэм я Союзэу Геническэ щыкъэм ипащэу Владимир Басовым къызэриуагъэмкэ, афганцэхэм мы мафэхэм тихэгъэгу къинэу зыхэтийр къагурэо, нацизмэ пэшүекъозэ, яхэгъэгу къаухьюмэним ахэр фэхъазырых.

Урысые буракым имэхъанэ къыхигъэшьиз Афган щытхъум ипарк щыкъогъэ зэхахъэм къышыгущылаг Геническэ районным надминистрации ипащэ игуадзэу В. Разумнэр. Нэүжым буракыр ынэтийг Афганистан иветеранхэм я Союз ипащэу Владимир Басовым. Аш ыуж культурэм и Гупчэ иордэйо куп концерт къытагъигъэх.

Людмила ПОГАСЕЕВА.

Контрактым тетэу къулыкъур зыхьыщхэм апай

Адыгэим икъалэу Мыекъуапэ идээ комиссариат ильэс 18-м къыщегъэжьагъэу ильэс 59-рэ мээ 11-м нэс зыныбжь хуульфыгъэхэу Урысые Федерацием и Уэшыгъэ Къуачэхэм къулыкъур ачызыхыгъэхэу ыкли джащ фэдэу аныбжыкъэ дээз къулыкъур ахьынэу къызтефхэу гурыт профессиональнэ ыкли ашъэрэ гъесэнгъэ зиэхэу контрактым тетэу къулыкъур зыхы зышлоньохэр къыхехых.

Ыпекъэ япсаунгъэ изытет елььтыгъэу дээ къулыкъур амыхынэу фитныгъэ къызэрэтигъагъэхэм джы япсаунгъэ изытет зарагъэупльэцкыкъэ ыкли къулыкъур ахьымэ хүнэу тхиль къызаратыкъэ контракт адашын альэкъышт.

Советскэ Союзым и Лыхъужьэу Андырхьое Хусен ыцэкъэ щыт Мыекъопэ хэушхъафыкыгъэ артиллериискэ дивизионым къулыкъум ашэцхэр къыхахыштых. Мэзи 3-м къыщегъэжьагъэу иллээрэ аэрэ контрактыр адашын альэкъышт.

Дээ къулыкъур зыхьыщхэм сомэ мини 190-м ехъу къаратышт. Урысые Федерацием и Уэшыгъэ Къуачэхэм контрактым тетэу къулыкъур ачызыхыгъэхэм социалнэ ыпэйгъэу аратырэмрэ фэгъэктэнгъэу яэхэмрэ афэдэхэр джы контрактым тетэу къулыкъур зыхьыщхэмий яэштых.

Аш нэмикъеу Адыгэ Республиком ипащэхэм кэгъэгушун тедээхэр ахэм афашиштых, Хъ. Андырхуаим ыцэкъэ щыт подразделением контрактыр ачыдээзыштыхэм сомэ мини 100 афтырагъэхьошт.

Ахьщэр зыфэдизиштыр: рядовойхэм (матросхэм) — сомэ мин 200-м къыщегъэжьагъэу ыкли аш нахыбэу; сержантхэм (старшинэхэм) — сомэ мин 230-м къыщегъэжьагъэу; прaporщикхэм (мичманхэм) — сомэ мин 250-м къыщегъэжьагъэу.

Контрактым тетэу дээ къулыкъур зыхьыщхэм ашыщхэу гъэхъагъэ хэлээу зипшээрлихэр зыгъэцакиэхэрэм а къэтпчыгъэхэм анэмикъеу етланни ахьщэ тедээ аратышт.

Къэбарыр нахь игъектоигъэу къызлээзыгъахэе зышлонгъохэм мыш фэдэ чыншэм зыфагъэзэн альэкъышт:

къ. Мыекъуапэ, ур, Комсомольскэр, 217-р, каб. 102-р
ыкли 119-р. Телефонхэр: 52-64-38, 52-11-27, 8-928-669-13-70, 8-928-473-10-67, 8-938-552-36-10, 8-961-819-83-40.

Чэши мафи зэпйтэу шъуафытеон шъульэкъышт.

Теннисым пыльхэм ахэхъошт

Адыгэ Республиком физическэ культурэмрэ спортымрэкъэ и Комитет илэпэйгъу хэльэу Геническэ районым исхэр теннисым щыфэгъэсэгъэнхэмкэ амалыкъэхэр яэхъу.

Ильэс 5-кэ узэклээбэжьмэ Геническэ мы спорт льэпкъым зыщиушъомбъю фежьагъ. Тренер Илэпэласэу Олег Петренкэм пэшэнгъэ адызэрихъээз а спорт льэпкъымкэ мастер хүнхэмкээ кандидатхэр, аэрэ разряд зиэ нэбгыри 10-м ехъу агъехъазырыгъэх. Непэ кэлэцыкъу-ныбжыкъэ спорт еджаплэм теннисымкэ исекие ильэс 7-м къыщегъэжьагъэу ильэс 17 зыныбжьхэм

анэсэжьэу кэлэцыкъу 30-м ехъу къекуалэ.

Спорт йэмэ-псымакъэ Адыгэим къырашыгъэхэм: ракеткэхэм, йэгаохэм, сеткэхэм яшугъэхэм район гупчэм имызакъоу, районым инэмикъи псеүпхээми а спорт льэпкъым нахь зашиушъомбъюн ылъэкъышт.

Людмила ПОГАСЕЕВА.

Адыгэ тхаклоу, усаклоу, шіэнүгъэлэжьэу Хэдэгъэлэ Аскэр къызыхъугъэр ильэси 100 хъугъэ

Хэгъэгум, лъэпкъым афэшьыпкъагъ

Уи Хэгъэгу уильаплэу, уильэпкь бгэрразэу, цыфхэр уикласэу, уафэшьыпкъэу ущыеныр — джары насыпир ыкли лыгъэ хабзэр.

Ытыххэрэр 1940-рэ ильэсэм къышегъэжъагъэу хиутыщтыгъэх. 1948-рэ ильэсэм иапэрэ поэтическэ сборникэ «Гум иорэд» къыдэкыгъ, аш зэо ильэсхэм ытыхигъэхэр къыдэхъагъэх. Я 50-рэ ильэсхэм усаклом ижыкъашэ нахь зыкъегъенафе. Адыгэхэм ягушхъэлэжьыгъэ культурэ, лъэпкь шэнхабзэхэр, шыкылэз-къякъэхэр, лъэпкь жэрий творчествэр шо-гъэштэгъонэу зэрээригъашхъэхэрэм къакъэлкъуагъэх иусэ тхыльхэу «Мэфэ нэфхэр», «Сичыл», «Гум шоийхэр». Адыгабзэкэ усэхэр, поэмэхэр зидэт тхыль 13 фэдиз, томитуухурэ «Ытыхигъэмэ ашыцхэр», зы тхыльхэу «Избранное» ыкли исборникибэм Аскэр итворчествэ нэм къыклагъеуцо, щыеногъээр къыралотыкы. Урысыбзэки иусэ тхыльхэр Москва, Краснодар, Мыецкъупэ къащихутигъэх.

Лыгъэ! Бэрэ зэхэтэхы мы гүшүйэр, къоцыль мэхъанэм икууѓэлэшьыгъэ нахьыбэрэмкэ тегупшигээрэп. Сыда адэлыгъэр? Узэрэцыфыр къэбгэшьыпкъэу, ош фэдэ цыфыр, къюштэгъэхэм — уичыгъ, уильэпкь, ны-тихэм, Хэгъэгумшхом уащыгушукъэу, пфэльз-къирэмкэ къэгъэхон пытэ зафэшьынр, хэти, сиди пшхъэ фэбгэдэнр, ишыклагъэ зыхъукэ, узышхъамысъжынр арь.

Лыгъэ ош нахь хыбэим пэ фэпшенир, удееныр, нэжь-лужхэм, сабийхэм агу къыдэпшаеу уафэсакынр. Лыгъэр къутэмэ пчэгъабэу, чыгээжь пытэу цыф гъашэм хэкъихъагъ. Тарих лъэпсэ куу зиэ адыгэхэр лыгъэхэе нэкъуакхохуу къыралотагъэх. Лъэпкъым ылгэхэшьыгъэдэгэ оредыжхъэм ар дэгъоу къаушыгъаты. Лыгъэ узфэнир, укъэбзэнир, уильэпкь, хэгъэгум гу къабзэкэ сидигуу уаготынр, уафэулэунир.

Мы шэнышум руѓуазэу щылагъ, гупшигагъ, тхагъэ Хэдэгъэлэ Аскэр. Йылкынэ-лынэ пепчь шур зэхиштэу хэгощэгъагъ, игъешэ льагъуу нэфынагъ.

Хэдэгъэлэ Аскэр Іоныгъом и 20-м, 1922-рэ ильэсэм къуджэу Хъатикьюае мэкъумещьшэ унагъо къышыхъугъ. Къоджэ еджаплэм чэсээ апэрэ усэхэр ытыххэу ријэжьэгъагъ. Адыгэ педучилишм зычэхъэм (1939), цыф гэсэгтабэхэм — Къэрэшэ Тембот, Хъаткю Ахъмэд, Цэй Ибрахимэ япроизвенихэм афэнэосагъ, ежыри училищм илитеатрнэ щылакъэ пытэу хэуцуагъ. Иусэхэр Аскэр чэзыу-чэзыуу гъэзетхэм къарехъэх. 1940-рэ ильэсэм усэкло ныб-

жыкъяу гугъэпэ инхэр къэзытэр училищм ия З-рэ курс Мыецкъупэ къэлэгъэдже институтын ращишт агъакло, бзэр ыкли литературэр нахь куу зэрэгшаштэх. 1942 — 1946-рэ ильэсхэм А. Хэдэгъялээм дээ къулыкъур ыхыгъ, Хэгъэгум зээшхом ифронтхэм ашызэуагъ. Зэо ильэсхэм патриотическэ усэхэр «Лъэмэйд», «Штыккэ Къэтхэжьыгъэхэр», «Заом тыфаеп», поэмэу «Джэнэт лыххуухэр», мыхэм анэмкъяхэри къыхиутыгъэх. Дээм къызыхэхъэжым, 1946-рэ ильэсэм къышегъэжъагъэу гуманитар ушэтийнхэмкэ Адыгэ республике институтын ильэс 60-м ехъурэ научнэ юфыштэу, научнэ юфыштэу шхъялэу, литературэмэр фольклорынрэкэ отделын ишашу, нартоведениемкэ отдельным илэшхъэтетэу лэжьагъэх.

Ытыхигъэ иповестэу «Адыгэм ыпхуу» зыфилорэр лъэпкъым охьте блэкыгъэм игъогонэ хытьзэу къызэринэкыгъэм ишыхъат заф, ар лъэпкь литературэм исаугъэт шылыкь. Адыгэ лъэпкъыр дэкъацэм дэльзэ, къештэгъыгъэ, къешэкорэ пыйхэр — монгол ыкли къырим хъанхэр, тиркухэр, нэмыхъэр — къетхъохэу, зэрлэхъоу, адигэ калэхэр, пышаштэхэр, сабийхэр атагыхъээзээ пышлыгъэм зэрэрагъэуцштэгъэхэр повестым къышытотагъ. Адыгэ лъэпкъым ыпхуу луш дахэ и образкэ зэктэ лъэпкъым илукъэбзагы, изэфагын, игуульти, илъигъэ хабзи къыригъэльзэгъуынр фызешшокыгъ. Мы произведениян ильэсипш пчагъэм еджаплэхэм япрограммэ хэтыгъ.

Тхаклоу Хэдэгъэлэ Аскэр «Цыфы хүн фалэу къэхъуу» зыфaloхэрэм ашыцхэр. Ылъэгъэльзэгъуу, пэккэлкыгъэр маклэп. Хэгъэгум зээшхом имашно хэтыгъ, зэоуж уахъетми иакыл-гупши-секэ хэлжэхагъ, емызэшыж юфшэлкъохуагъ. Хэдэгъялээр цыф гъэтэйлэгъэ-гупсэфэу, тэубийтэгэ-птыгъэ зыхэльзэу гъээсигъагъ, итворческэ пшээриль зэшүүхынмкэ фэлэкъэу зыгорэ къытенагъэп. Шэныгъэ юфышхор — угъоени, зэхэфыни, зэгъэпшени, зэфхэхысъижыни — дэгъоу ыгъэцакъэштэгъ, уштэктю гъэштэйоныгъ, гупши-сэхшо къольигъ. Аш ишыхъатыгъ, зэригъэфэжы, юфышо диши, томибл хъурэ эпосуу «Нартхэр» къызэрэдигъэгъэгъэр, эпосын итарих лъапсэ ыгъэунэфын, ар адыгэхэм зэряр къышыхъатын зэрилжэгъэгъэр. Апэрэ лъэгъохщэу мы юфышо инымкэ хуугъэ Хэдэгъэлэ Аскэр. Шылакъэ, къынагъо ма-къэп къызэринэкыгъэр, ау зыкли

игугъэ ехъыжъагъэ зы-тэкилупшыгъэр. Щэлэгъэшхорэ лыгъэрэ хэльзэу итворческэ хыасэ ылэжыгъ. Эпосуу «Нартхэр» адыгэхэм ягъэштэгъэним, афиотыкыгъэним Аскэр лъешэу лылпльэштагъ. Аскэр игукъэкыкэ лыхъуу эпосымкэ лъэпкь фестивалзу «Нартхэм ямашло орэмькъуасэ!» зыфилорэр зэхаше хуягъагъ. Литературэтнографическе музыкальне шапхэм ар итыгъ, фестивалыр Мыецкъолэ гурьт еджаплэу N 7-м, Адыгэ республикэ гимназиим, Адыгэ им ирайон зэфшхъафхэм яеджаплэхэм ашыцхэм, Шапсыгъэ, Псышлопэ районымкэ культурэм ильэпкь Гупчэ ашыкъуагъ, цыфыгумэ анэсигъ, зыкъыраштагъ.

Хэдэгъэлэ Аскэр ишыгъэнэгъэ ыкли итворчествэ зэрэштэу ильэпкь фэгъэзэгъагъэх. Гуманитар ушэтийнхэмкэ Адыгэ республикэ институтэу Т. Къэрэшэм ыцэ зыкъырэм юф щешэфэ тхыльхэр, эпосуу «Нартхэм» якъэхъукэ лъапсэ къызшиотыкыгъэр — «Героический эпос «Нарты» и его генезис», «Героический эпос «Нарты» адыгских(черкесских) народов», «Память нации» къыхиутыгъэх. Адыгэ лъэпкъым ыпхуу луш дахэ и образкэ зэктэ лъэпкъым илукъэбзагы, изэфагын, игуульти, илъигъэ хабзи къыригъэльзэгъуынр фызешшокыгъ. Мы произведениян ильэсипш пчагъэм еджаплэхэм япрограммэ хэтыгъ.

Ухэлопсэнэу юфшэгъэ дэгүү, гъашэ дахи Аскэр илэгъ. Ар бэ зыльэгъуу, бэ зышлэрэ цыфыгъ. Адыгэ Республиком инароднэ тхаклы, АР-м шэныгъэмкэ изаслуженнэ юфышэшху, АР-м и Къэральгын премие илауреат. Къуаджэхэу Хъатикьюа, Нэшьукъуа, Щындже, Краснодар краимкэ Псышлопэ районым яцыф гъашуагъ. 1959-рэ ильэсим щегэжъагъэ УФ-м итхаклохэм я Союз хэтыгъ. Дунээ Адыгэ (Черкес) академиим иакадемикигъ. Щынагъэ гьогушхор зафэу ыкъуугъ, лъэуж нэф къыгъэнагъ. Аскэр лыгъэрэ щэлэгъэрэ хэльзэу лыхъуу эпосуу «Нартхэр» апэрэу къыгъэпсэужыгъ, адыгэ лъэпкъым ыпашхъэ къырилхъажыгъ. Шэныгъэлэжкъошо-нартоведэу, усаклоу, гупшигаклоу Хэдэгъэлэ Аскэр илэжкъыгъэ инкэренэу лъэпкъым готышт.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Хъатикъуае ишлэж щагъэльэпIагъ

Филологие шэныгъэхэмкэ докторэу, АМАН-м иакадемикэу, нартovedэу Хъэдэгъэлэ Аскэр кызыыхъугъэр ильэси 100 зэрэхъурэм фэгъэхыгъэ игъэкотыгъэ юфтьхъабзэхэр мы мафэхэм Адыгейим щыкъуагъэх. Ахэм зэу ашыц тхаклоор кызыышыхъугъэ икъоджэ гупсэу Хъатикъуае (Красногвардейскэ район) ишлэжь Ионыгъом и 16-м зэрэщагъэльэпIагъэр.

Хъатикъое къоджэ культурэм и Унэ үүпэ цыфыбэ кызыщизэрэүгъоигь. Аш къеблэгъагъэх Дунэе шэныгъэ симпозиумэу «Нартоведение в XXI веке: историография, парадигмы, поиски и решения» зыфиорэм хэлэжэгъэх хъаклэхэу Ахъазым, Къэрэшээ-Щэрджэсийм, Дагыстан къарыкъыгъэхэр, Адыгейим ишлэныгъэлэжжэхэр, районым ихбээ кулыкъухэм ялтыкъохэр, тхаклоом илахыл гупсэхэр. Джащ фэдэу юфтьхъабзээ патриотическое нэшанэ зэрилэр къеушыхъаты ныбжыкъэ бэдээдэ кызыэреклонлагъэм.

Официальна лахыр

Хъэдэгъэлэ Аскэр ишлэжь фэгъэхыгъэ юфтьхъабзэм ипэублэ Нарт эпосын техыгъэ литературнэ-музыкальнэ гъеуцуугъэу «Бадынэкъ» зыфиорэр бзитукъэ къагъэльзгъуагъ. Аш үүж Красногвардейскэ районым иадминистрации ишацэу Гъубжээкъо Темур къээрэхуогъоитэхэм за-къыфигъэзагь.

Дунайим щызэлтшашаэрэ тхаклоор, нартovedэу Хъэдэгъэлэ Аскэр ыныбжь ильэси 100 зэрэхъурэм фэгъэхыгъэ юфтьхъабзэр зэрэхэхэтчагъэм сырэгушхо. Адыгейим къэралыгъо гъэспыкъэ илэ зыхыгъэр ильэси 100 зэрэхъугъэм ар тэфэ, — къыуагъ аш.

Филологие шэныгъэхэмкэ докторэу, профессорэу, гуманитар уштыйхэмкэ Адыгэ республикэ институтэу Къэрэшэ Тембэтийнэ зыхырэм идиректорэу Лыткуу Адам хъатикъуаехэм сэлам фабэ къарихыгъ. Аш къызэрэхигъэшыгъэмкэ, Хъэдэгъэлэ Аскэр фольклорым иугъоин ишынэгъэгэе рипхыгъыкъи томи 7 хуура Нарт эпосэу ыулоижыбы.

гъэм адигэ купкэ зэрэхэлтыр къуушыхъатыгъ.

Шынэгъэгээ тэгэогу къыкүгъэм Хъэдэгъэлэ Аскэр Нарт лыхъужжэхэм якъэбар иугъоижын пылтыгъ, Нарт эпосыр зыпкэ ригъэуцожыгъ, дунэе мэхъанэ зиэ мифология фольклорым исаугъэт, адигэ культурэр къуухумагъ, ашкэ шуучыгъогу шүрүгушхон фое, — къыуагъ Лыткуу Адам.

Гүшүйэр лынгъэлтагъ гуманитар уштыйхэмкэ Адыгэ республикэ институтын инаучнэ юфыши шхъялэу Бырсыр Батырый. Хъэдэгъэлэ Аскэр ильэси 100 зэрэхъурэм дунэе мэхъанэ зэрилэр аш хигъенэфыгъ.

Нарт эпосын иугъоин шэныгъэлэжыбэ дэлжэхъагъ, ау А. Хъэдэгъалэ Аскэр ыулоижыгъэ Нарт эпосын къыщишетыгъ. Ошэ-дэ-

ыльэгъыгъ. Наукэм аш шүүлэгъуныгъэшхуу фырилагъэм даклоу, кызыышыхъутэ къуаджэм, аш дэсхэм льэшэу ынаалэ атетыгъ, — къыуагъ Б. Бырсырим.

Нэмэгэ шыолтырхэм къарыкъыгъэ хъаклэхэм нартovedым гүшүйэ дахэхэр къыфауагъэх.

Гуманитар уштыйхэм апиль Ахъаз институтэу Д. Гулиа ыцээ зыхырэм ишацэу Арда Ашуба ицыхъэ тель Хъэдэгъэлэ Аскэр фэдэ цыфхэм льэпкыым ынапэ зэрагъэдахэрэр, иштхуу чыжкуу зэрагъэдүрэр.

Мыщ фэдэ цыфхэр къушхъэу Эльбурс фэдэу льагэх. Тхаклоом иофшагъэхэм яшуагъэхэм адигэхэм якултуре нэмэгэ цыф льэпкыэм зэлъяригъэшлагъ. Адыгэхэмрэ ахъазхэмрэ зэшхэу зэрэшчытэ Хъэдэгъэлэ Аскэр ыулоижыгъэ Нарт эпосын къыщишетыгъ. Ошэ-дэ-

ышагъу щытэп Адыгейимэ Ахъазымрэ ягерхэм нарт шум машор къыхъэу зэрэтийр, — къыуагъ Арда Ашуба.

Юфтьхъабзэм къыщигүшүйагъэхэм ашыц Дагыстан къэралыгъо кэлэгээдэжэ университетын иректор Иэнатээ зыгъэцэктээ Ибрагим Дибировыр. Нарт къэбархэм кавказ льэпкыхэр зэвшилжээхэмрэ аш къыуагъ. Мы уахтэхэм зэльшээрэ шэныгъэлэжжэхэм, тхаклохэм, усаклохэм ягугъушиным мэхъанэ зэрилэр хигъенэфыгъ.

Хъэдэгъэлэ Аскэр ыныбжь ильэси 100 зэрэхъурэм фэгъэхыгъэ шэлжэ зэхажхэм къыщигүшүйагъэхэм ашыц иофшагъэхэм зэрэгчүнэнчээр къыхигъэшчыгъ. Ахэм къауагъ Адыгейим имызакью, Кавказым ыкъи Урысыем, лэккыб къэралхэу адигэхэр зыщыпсэүхэрэм итворческэ лэжкыгъэхэм А. Хъэдэгъалэ зэрэшчызэльшагъэр. Лыткуу эпосэу «Нартхэр» адигэхэм афиухумагъ, ашкэ льэпкыкультурэр, анахъэу ли-тературэ хъарзынэшчыр, льэшэу ыгъебаигъ.

Юфтьхъабзэм иофициальна лахь районым итворческэ купхэм къагъэхзыгъыгъэ концертымкэ аухыгъ. Нэүжум ячыгогуу тхаклохэу Хъэдэгъэлэ Аскэрэ Еутых Аскэрэ къафызыуахыгъэ саузе-тэйм (итепльэ тхыль зэхогыгъэм фэд) къэгъагъэхэр къэралхъагъэх. А. Хъэдэгъалэ зыща-

гъэтылыгъэ къэм илахыл гупсэхэр куягъэх.

Мыжъобгъу къыфызыуахыгъ

Мы мэфэ дэдэм зэхажхэм къеблэгъагъэхэр зэхэтхэу Хъатикъое модельнэ тхыльеджапэм куягъэх. Бэмышэу аш Хъэдэгъэлэ Аскэр ыцээ ыяхъэу ыублагъ. Тхыль еджапэм зычэйт унэм нартovedым мыжъобгъу къыщигъэзэуахыгъ.

Аш фэгъэхыгъэ юфтьхъабзэм къыщигүшүйагъ Красногвардейскэ районым инароднэ депутатхэм я Совет итхъаматэу Анна Выставкинар. Тхаклоор цыф үшэу, ыгукэ зэхуухыгъ, кыбдэгүшүйэнэм фэхъазырэу, сэмэркъэур къебэкээ зэрэшчытгъэр аш къыхигъэшчыгъ.

— Еутых Аскэр Хъэдэгъалэм Колумбкэ зэрэджаагъэм мэхъанэ илагэ: Колумб Америкэр къызэуихыгъ, зишитхуу мыухыжь ижье Нарт эпосын икъызэуихын ыкъи иуштэн Хъэдэгъэлэ Аскэр ишынэгъэ фигъэхыгъ, — хигъенэфыгъын Анна Выставкинам.

Научнэ сообществэм иллыклоу Хъанэхь Руслан гүшүэлэ фабэхэр Хъэдэгъалэм къыфиуагъэх. Ар ушэтэкло бэлахъэу зэрэшчытгъэм даклоу, шэныгъэлэжжыны зэлъяригъэшэн ыльэхыгъ, иофшэн гъэшгээгъонэу къыуатэшчыгъ. Аскэр ишлэжь агъэлэпинэу, зыщамыгъэгъупшэнэу къоджэдэсхэм закыфи-гъэзагь.

Хъэдэгъэлэ Аскэр ильфыгъэхэм къаклэххуухэжыгъэхэм мыжъобгъур къызэуахыгъ.

Нэүжум тхаклоом ылхьюо, философи шэныгъэхэмкэ докторэу, профессорэу ыашхъэмэфэ Асыет унагъом ыцэктээ рэзэнгъэ гүшүэхэр къэзэрэхуго-гъэхэм къапигъохыгъ.

— Тяэ лытэнгыгъэ фэшүүшэу шъукъызэрблэгъагъэр тиугуалэ, ашкэ шышууфэрэз. Аш иугъу къэсшымэ, къыхээгъэшчын слъэкъыщ икъоджэ гупсэ шу зэрильгэшччыгъ, унэ щишигъэу зыгъэ-псэфыгъо мафэхэр зэрэшчын-штагъэхэр, усэхэр, ордэхэр зэрэфитхыщчагъэхэр, — кы-луагъ Иашхъэмэфэ Асыет.

Зишилжь агъэлэпинэ тхаклоом ипхөрэлъфым ыкъохэу Азаматре Амирре ятэжь ылхьюо, усэхэм ашыщхэм адигаб-зэкэ къяджагъэх.

Хъэдэгъэлэ Аскэр итворческэ къэн фэгъэхыгъэ «Иэнэ хураа» юфтьхъабзэм икъэх зэхажагь.

ИШЫНЭ Сусан.

Сурэтхэр Иашхъинэ Аслын тырихыгъэх.

Паспорти 8, къэралыгъо 56-рэ, зы тхыль

Постэуми анахъэу Зеклор ало-
зз төгүштүнхэр нахь игуалзуу
къыхегъэши Цупэ Хъасан, ар
къешікъыгъе үзүүхэм ныб-
джегъушлуу зэлъаша. Зекл щыл
зынхукъе ынэгу къыхегъэр тхы-
лынпәм рөгжекъужых, итхы-
гъехэр адогоши еджаюхэм.
Зы нэбигъэр фитхыгъэм фәдэх
иписмәхэр, ау илэпэрытхыхем
яджэрэ пәгчэ ежь кыфигъехъеу
къыщигъехъоу кууу пхыреплты
цыфым. Тхэрэ къодып Окан,
бэ заджэрэр.

Гурышэ горэм ешэрэм фәдэу
юшхыпцикъы, бэмэ афэлаз, ты-
рихырэ сурэтхэр ямышыкъе,
птицинэри зидиыгъ. Аш тэ нэ-
уасэ шыфэтшы тшоигъу.

**Серап Джанбек-Гюл
Иылмаз.**

**— Цупэ Хъасан Окан Иш-
джан, макъеу узышіхъэрэм
нэуасэ закъыфэшына?**

— Зеклоныр, тхэнэр зыгуу
рихырэ цыфуу сизэрещытим
сыкъыщыуун. 1972-рэ ильэсүүм
Тыркуем икъалэу Адапазары
сыкъыщыуугъами, Самсун си-
дэтхагъ, ау къалэу Нигде, Сиирт
ыкъи Еркей сащышуу сэлъытэ.
Тятае къулыкъур зынхыгъе
чыпілэхэм ташыпсэүгъ, аш къы-
хъекъеу зыцэ къесогъе къале-
хэм пәсэл сащыш... Сянэ аб-
хъяз, Маанхэм яхъу, сяте убых,
Цупэ... А зэкхэм анахы «Зе-
клор» къысалоныр нахь къыхэ-
сэхы...

**— «Жынэпсым» ильэс дэ-
хэклэе шыгъеу укъэтхэ, уишуга-
гъе инэу къэкло. Сыд фәдэ
гъогула шыузызэукалагъэр
гъэзетымре орыре?**

— Гъэзетым апе нэуасэ си-
фэзышыгъэр Сэбэхъаттин (Цур-

мут) ары пломи хуушт, «Къат-
хэба» ренэу ылоштыгъ. Зэро-
рэм Серап Джанбек садэжь
къакли «Мы уитхыгъе къыхэ-
тытуунэу тыфай» зело уж гъэ-
зетым сыхещаагъеу хъугъе.

«Убых письмәхэр» зынхъэ-
тхыгъе пчагъехэр цыфхэм
альяйысыгъ. Гъэзетым итшашэ
къыхъе зэрхъугъэм, непи ар
зэрэгзэзетым уасэ афэсэшы...
Тыгъуасэ «Гъуазэ» ыцлагъэм,
непе ыццэр «Жынэпсым».

**— Уиписмәхэр зыдэт тхы-
льэу «Зэгъэзэгъе лункыбээр»
зыфилорэр псынкіеу аухыгъ,
яялонэрэу къытырадзагъэр Ок-
тай Чокуата абхъазыбээз-
зэризэкъыгъ, ипэублэ гущы-
и Геннадий Аламия ытхыгъ.
Ахэм о сыд зэхыуагъашыгъэр?**

— «Зэгъэзэгъе лункыбээр»
зыфилорэр тхылтым ыпекъе стхы-
гъэгъе тхыгъе 40-р зэхэубы-
тагъеу къыдэхъагъ. Пандемиөм

ильэхъан е нахыпаюкъе «Зы-
тхыль тхыгъе серэ!» слогъенки
мэхъу. Тхыльым цыфыбэ едже-
нэу зыкъе хъугъе, сишшошы-
къе, ныбджегъубэ ыкъи нэо-
собэ зэрэсилэр ары. Тхыльыр
къызыдэкъим тинахъижъеу Октай
«Зы гүхээл горэ сил» еслюагъ.
Сигүүшэе сымыухызэ, «Уигу-
хэхэл пфэдъеэцэкъен» псынкіеу
къыжэдээзигъ. Тхъамафээл тхы-
льыр зэридээзигъ. «Аш пеублэ
гущыи фэсшын фәеба, сэ
Геннадий ары сиыг къэйгъе»
къызысөлом, жымы сыйзихъе-
рэм фәдэу сыхъугъ. Тхыльыр
Октай нахыжъым зэрэзери-
дээкъигъем ыкъи аш ипэублэ
гущыи Геннадий Аламия зэри-
тхыгъем сыйзэргэгъушуагъэм
ильэшыгъе къесон спъэкынэп.

Аш фәд, синахъыжь ляпэу
Октай, сэри, нэмийкхэри тэзэ-
гүүсэу Абхъяз Республике
итхакъохэм я Союз тыхахъэмэ

шоигъоу къызэрэтиуагъэм нахь
льшэу тигъегушуагъ.

**— Тылфэгушо ашкъе. Тхы-
льыкъе чэзыум хэтэу щыта?**

— Гүшүэ лъяшшо хуушт, ау
сэ къесэло: «Апэрэм уихеукъо-
ныгъе хэхуконоигъе хүрээп» ало,
ащ сыкъыпкырыкъызэ, сэри
сываохонищэнкъи хүн, ау джы-
ри зы тхыль сиенэу сифай.

**— Уилофшэн фэгъэхыгъеу
е къэпкүхъаным, зыпплы-
хъаным фәшл зекл око зэ-
пыйт. Мыхэр сыйдэущтэу зэ-
пыйбъафхэрэ? Зеклоным къ-
хъопсихъэрэр руғъозэнхъеу
яялон горэхэр щыла?**

— Цыфыр ежь ыгукъе зы-
фаплээр эдгэу ыгъеунэнфын
фае. Сэ спсэ, сиыг ахэзигъа-
хъорэр зеклоныр ары. Чыпла-
къхъэр спъэгъунхуу, цыфыкъ-
хэм нэуасэ сафэхъунуу, дуна-
им инаяэ, ицыкъуяа зыфэз-
гъеунэнфынэу, заохэр зыми зэ-
римыщыкъяагъэхэр джыри зэ-
сынкъе зээгъэлэгъунуу, скла-
чэ къызэрихъеу сыйзеконуу
сифай. Щысэ гъэшэгъон си-
мыхъункъи хүн гүаазэу зыс-
то-тэнкъе, ау угукъе уфэен, ыпекъе
ар бъээнэнфын фәе. Нахь пыутэу
сыйзышпсэуштыр, къухъэлтээтам-
къе узеклоныр зыцымылъаплээр
зызгъотыкъе, семижэе мыхъунуу
сэхъу. Сэ «Эйфел ымыльээтоу
Париж...» зыфалорэм сыйпильэп,
уздаклорэм щылэ пстэури умы-
лэгъэшүүнкъи мэхъу, узыфаэр
зеклэ къыбдэмыхъуун ыльэкъшт.

**— Кавказымкъе тыда узэ-
дэшыгъагъэр? Анахъеу угу къи-
нэжыгъагъэр сид?**

— Кавказым аперэу 2000-рэ
ильэсүүм сыйкъуагъ. Ильэси 10
хъугъеу ильэс къэс, амал ил-
мэ, сэкл. Адыгэим, Темир Осе-

тием, Къэрэшэ-Шэрджесым,
Къэбертэе-Бэлькъарым сацы-
лаагъ. А зэптэуми инэу гухахъо
ахэзгъотагъ.

**— Уиписмәхэм ашыц го-
рэм «Апэу сыйдэкүүгъэм зы-
тло-зыщэ тезгъээжынишъ
сыкъонуу сыйзэрфаэрэм си-
пэуцун слъэкъырэп...» плээ
къыщыпхыгъагъагъ. Хэгъэгү
тхыапша къэпкүхъагъэр? Ятю-
нэрэу уздакъохэрэм сид фэдэ
гуршиш-гупшияа уагъэшы-
хэрэр?**

— Непэ нэс паспорти 8 згэ-
лэжьагъ, хэгъэгү 56-рэ слъэ-
гүүгъе. Апэ сиыг къэкыльгъаагъэп,
ау джы сыйдэклорэ къэралы-
гъохъя ябыракъхэр къесэгъоихъ.
«Хэт ышшэра, мы къэралым аш
нахыбъэрэ сымыкъожышишункъи
хүн» cloy къыхъакъы, «Аш джы-
ри зэ сыйкъожыны» зыфэллон
фэдэ гүхэлхъэри сиэхъу мэхъу...

Джыри зы тофигуу къэсшы
сшоигъуу, сэри аш инэу гухахъо
хэзгъотагъ. КАФФЕД-м «Ментор
менти» («Зыгъасэрэмрэ ыгъасэ-
рэмрэ» къикъе — **ред.**) зы-
филюрэ программэ ил, аш дэ-
лэжьэрэ Хъарун Гергин профес-
сиональнэу сыйзэрлэжьэр то-
фым нэмийкхэри тхыль зэрэстхы-
рэм пае а программэм сыйхъе-
хъагъэу ылгъагъ. Ар зызэхэсэх
лэшэу сыйгушуагъ. Джы сэри
гъуазэ къызэрэсфхыгъуагъэхэм
фәдэу зыгорэхэм гъуазэ сафэ-
хъунын сыйгушуагъу.

**— Тхыауегъэлсэу уахътэ
къыхъэбъэки гущыи гъуа-
зээрэтфхыгъуагъэм пае.**

**Гъэзетэу «Жынэпсым»
къыхъиутыгъэ зэдэгүүгъэлгүр
адыгабзэм изыльхъагъэр
МЭФЭШИУКЬО щангюл.**

Адыгэ ныбжыкъэхэм конституции яиэшт

Мы мазэм Израиль ис адигэ диаспорэм щыщ ныбжыкъэ
«Жынэпсым» ихъеклагъ. Ар Кфар-Камэ щыпсэоу Хъатх
Ширина ары.

**— Сэлам! Зэкхэмэ апэу нэуасэ
зыхъытфэш.**

— Сэлам! Сэ сышапсигъ, сцэлэр Хъатх
Ширина, Израиль ит къуаджэу Кфар-
Камэ сыйцэсэу, ильэс 23-рэ сыйнхъжь.
Сятае къалэу Дюзджэ щыщ, сянэ Кфар-
Камэ щыпхъу. Тель-Хай сышеджэ, ком-
пьютерым елхыгъе сэнэхъат щызэс-
гъэгъоты. Бзитф, адигабзэр, тыркубзэр,
джуртурызбзэр, инджылызыбзэр ыкъи ара-
пыбзэр дэгъу дэдэу сэшшэх. Социальна
проектыбэмэ садэлжэхъагъ, непи тоф
адесэшш.

**— Блэкъыгъе тхъамафэм Кфар-
Камэ щыкъюгъе фестивалын мэхъан-
шхо елтэу зы проект къыщыгъе-
лъэгъуагъ. Аш фэгъэхыгъеу къытфэ-
плогъэм дэгъуагъ.**

— Аш хахъэрэ лыкъю (посольство)
программэр 2019-рэ ильэсэр ары
зежъягъэр. Израиль щыпсэурэ адигэхэм
культура ыкъи социальнэ лъэнхъохъем-
къе ѥпшыгъу афэхъуагъенэр ары иму-
радыр. Аш къыдыхъэлтагъеу адигэм
итарихъ, ыбзэ, икултурэ адигэ чылэ-

хэм яхыллэгъе проектхэр къагъэхъазы-
рыгъэх. Адигабзэкъе сабийхэм алаа
тхылхэр къидэгъэкъыгъенхэр, театрэхэр
зэхэшгээхъенхэр проектхэм къадэлхытагъ.

Сэри мы программэм сыхъягъагъ.
Амал постэоу къатырэр згээфедээз си-
гүхэлхэр лъызгъэкотэнхэр сифай. Аш
фэшл конституцием ипроект згээхъазы-
ригъ.

— Аш сид?

— Аш имурадыр адигэ ныбжыкъэхэм
зэхэхъанхэш, ежхэм яконституции
атхыныр ары. Мы проектыр пхырысцын-
ным пае спонсор сыйтыхъуугъ ыкъи ѥ-
пышыгъу къысфхыгъуагъэхэм ашыц Кфар-
Камэ муниципалитетим ипащэ. Аш
ишуагъэкъе аперэ лъэбэхъур сыйшыгъ.

Нэүжүм ныбжыкъэхэм зэлукъэгъуухъ
адигэхъэрэдэгъе. Анкара и Адигэ Хасэ
иньжылызбзэрэдэгъе. Камэ зэлукъэгъуухъ
проектыр къыдыхъэлтагъэхээр дгээ-
цэкъенхэр зэдэштагъ. Лъэнхыкъуитлум
тызызэхъахъэм Тыркуем ыкъи Израиль
арыс адигэ ныбжыкъэхэм яконститу-
цием тахэлтагъ, таттугъыагъ. Етлан-
нэ Голан къушхъе шыгум тет адигэ
чылэхъэр къэтхъуагъэх, Рихание ты-
щыагъ. Аш семинар Ѣззэхъэтшагъ, нэ-

уухм къалэу Акрэ къэтхъуагъ. Изра-
иль непэ ис адигэхъэр къызтекъыгъэхэр
хэкъум къызырафхэм, хым къытексихъ
мы къалэр ары къызэдэхъэгъагъэхэр.
Израиль Ѣзпсэурэ Жонт Ямисхэ адигэ
хабзэхэм афэгъэхъыгъу къыгъэхъ-
зыгъэхъэм онлайн Ѣзпкъиэм тетэү
тиялтыгъ.

Тызызэлукъагъэм иятафнэрэ мафэ
конституцием итхын едгэжъагъ. Аш пае
лъэнхъю зэфэшхъафхэм афэгъэз-
гъэнхэр Ѣзшэгъуагъэх, Рихание ты-
щыагъ. Аш семинар Ѣззэхъэтшагъ, нэ-

Ахэм къагъэхъазыгъэхэр зэхэдгээ-
хъажхы зы конституции дгъэпсыгъ.

**— Проектыр лъыкъотэшта, зыгор-
къыкъэлтъыкъотта?**

— Ары. Йоныгъо мазэр имыкъызэ
джыри зэ Анкара и Адигэ Хасэ хэтхэм
талиялтэшт.

**— Тхыауегъэлсэу, уигъэхъагъэхэм
ахэхъ зэлэгътийнэу тылфэлъао.**

Зээзидзээкъ

